

PRAVAŠTVO - DESNICA ILI "NAJLJEVIJA LJEVICA"?

Piše:
TOMISLAV JONJIĆ

Snažan medijski i politički pritisak na Republiku Hrvatsku u proljeće 1997. reaktualizirao je razmišljanja o snazi i utjecaju tzv. hrvatske političke desnice. Ta, u hrpi se novinskih članaka razasutih po najutjecajnijim svjetskim novinama odjednom (kao slučajan), počelo upirati prstom u skupine koje se nazivaju pravaškima, a čiji pripadnici da verbalnim radikalizmom i povremenim, u biti inače vrlo rijetkim, podizanjem ruke u "rimski pozdrav", svjedoče o jačanju "ekstremne desnice" i "renesansi fašizma" u Hrvatskoj.

Ostavimo ovdje po strani inače važno načelno pitanje, je li u Hrvatskoj fašizam ikad postojao u spomena vrijednoj mjeri, pa je vrlo dvojbeno može li se i teoretski govoriti o njegovoj obnovi i preporodu (renesansi). Pustimo postrance i razglabanje o "rimskom pozdravu", iz čijega je imena sasvim jasno kako nije hrvatski, a za koji će iole upućeniji školnik znati, da se i u ustaškoj ikonografiji pojavljuje kao posljedak duhovnoga diktata tek 1941. godine, pa zbog njegovih ne samo nehrvatskih, nego i protuhrvatskih implikacija, nije bio prihvaćen nigdje (osim - i nerado - tamo gdje se morao koristiti). Slijedom toga su ga i poslije rata, i u emigraciji i u domovini rabili samo primitivni bukači, politički slijepci i, last but not least, policijski provokatori i doušnici.

Nu, danas je i ovdje važnije raspravljati o odnosu pravaštva i političke desnice. S obzirom da je zbog ovovjeke povijesne baštine, kao i zbog prevlasti "ljevičara", "anarholiberala" i "šezdesetosmaša" u svjetskim medijima, svako desničarenje krajnje proskribirano i nepopularno, nužno je upitati se, koji razlozi vode naše pravaše (a još više "pravaše"), da se dragovoljno i samodopadno prozivaju desnicom, i to još "vrućom". I što je uopće desnica?

U Hrvatskoj se o tome, na žalost, malo zna. Konzervativci se ovlaš nazivaju desnicom, a nacionalisti "vrućom desnicom", pa ne bi previše ishitrena bila ocjena da se mnogi hrvatski nacionalisti naziva "desničarem" samo zbog toga što se njegovi protunošci, tj. snage koje su desetljećima ideološki bile na marksističko-boljševičkim, a državno-pravno na jugoslavenskim pozicijama, rado nazivahu i nazivaju ljevičarima.

Stvarnog, pak, dodira s ideologijom moderne europske desnice, Hrvat u domovini zapravo i nije imao. Za to je dobrim dijelom zaslužna "željezna zavjesa", kojom smo bili odijeljeni od svjetskih političkih i kulturnih tokova.

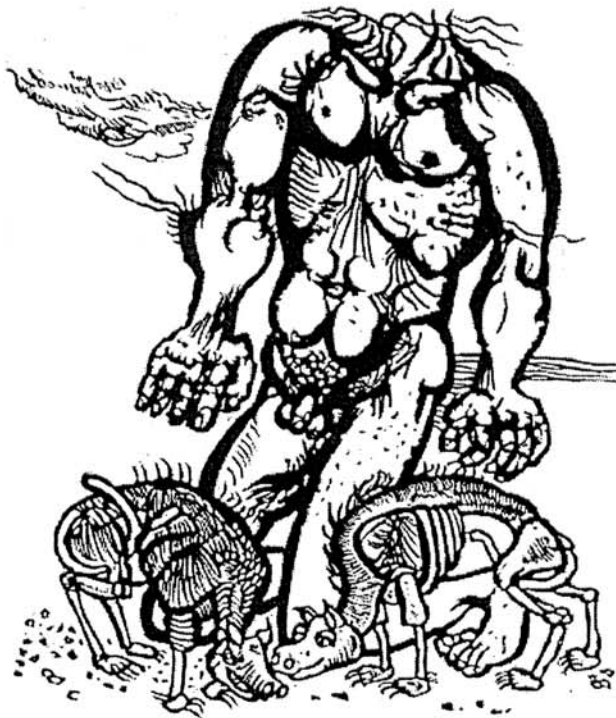
Nu, nije to bio jedini razlog. Naša je politička emigracija imala prigodu srknuti s tog vrela, a ipak se nije valjano napila. Jednostavno zato, što se radilo o napitku, koji nije pasao hrvatskim usnama.

Hrvati su imali prečega posla od prihvaćanja, pa čak i od jasnoga određivanja prema ideološkom sustavu, koji je pedesetih godina ovog stoljeća, prilagodavajući se društvenim kretanjima, suvremeni liberalizam ili, točnije, "potrošački totalitarizam", oličen u

zapravo i ne postoji. U svakom je slučaju neusporedivo slabija od neomarksističke ljevice.

Je li pravaštvo na desnici?

Možda zbog činjenice da se ne samo izvorni pravaši, nego i ti desničarski marginalci služe i starčevićanskim krilaticama (jer je demagogija tog tipa u Hrvatskoj posljednjih godina jako popularna), desnica se povezuje, a ponekad i poistovjećuje s pravaštvom.

ANTUN BABIĆ: OBEZGLAVLJENI ČOVJEK

american way of life, američkom načinu života, proglasio glavnim neprijateljem budućnosti čovječanstva. Nova se desnica, kao primarno kulturni, a tek podredno i uzgredno politički pokret, okomila na zapadnjački način mišljenja, vjerujući u ispravnost one Spenglerove, da "liberalizam napreduje od jakobinizma do boljševizma".

Makar je protivljenje boljševizmu moglo privlačiti i hrvatske nacionaliste, pa se ponekad možda nekome i učinilo da stanovite sličnosti hrvatske osloboditeljske misli i novodesničarske ideologije postoje, toliko je slijepa (danas pouzdano možemo reći: i promašena) hrvatska glorifikacija Zapada priječila svako njezino ukorjenjivanje u hrvatski duhovni život. Ne računajući nekoliko marginalaca (od kojih najbučniji čak i nisu Hrvati), nova desnica u Hrvatskoj

Medu pravašima je puno onih koji takvu oznaku sasvim rado i bez razmišljanja prihvaćaju, bolujući od uvjerenja kako se politika vodi osjećajima i kako se od čitanja suši mozak. Stoga ti pravaši (mahom, zapravo, "pravaši", kojima je Starčević poznat koliko i Hamurabijev zakonik), raširenih ruku srljaju u političku klopku, kojom ih se svrstava na krajnju desnicu i tako čini uglavnom nepodobnima za obnašanje državnih dužnosti, a napose za sudjelovanje u međunarodnim zbivanjima.

Iako su hrvatski nacionalistički redovi, objedinjeni samo težnjom za uspostavljanjem neovisne Hrvatske, desetljećima okupljali idejno najraznorodnije pojedince i skupine, od klasičnih konzervativaca, preko katoličkih (i muslimanskih) tradicionalista, do liberala, pa čak i neomarksističkih

radikala, ozbiljnija će rasudba pokazati da se starčevićanstvo ni na koji način ne može nazvati desnicom.

Oni koji su Starčevića ozbiljnije studirali, prepoznat će u njemu humanističkog intelektualca izrazito liberalnodemokratskog nagnuća. Unatoč njegovu prividnu (monarhističkom) legitimizmu, koji je bio danak vremenu, on je za hrvatske, pa čak i za europske, prilike bio duhovnim jakobincem, prevratnikom, borcem za nacionalnu slobodu, socijalnu pravdu i ljudsko dostojanstvo. Izvorno hrvatsko i smiješteno u hrvatske okvire, starčevićanstvo je u tom svjetlu zapravo hrvatska "najljevija ljevica" (A. Cesarec). Unatoč mijenama u političko-sociološkim kategorizacijama, ta je ocjena i danas aktualna.

Starčevićanstvo koje je po definiciji, po postanku i po svrsi program borbe za nacionalno oslobođenje i socijalnu pravdu, ni po čemu ne pripada desnici: ni po ciljevima, ni po sredstvima njihova postignuća, ni po krugu mogućih pristaša. Starčevićanstvo je program borbe za slobodu: za slobodu naroda i državnu neovisnost, ali i za slobodu pojedinca. Ceterum censeo Starčevićeva nauka jest ono, što je Ivan Oršanić kasnije nazvao "integralnom slobodom". Tim je neshvatljivije da hrvatski nacionalisti, odbacujući sve klevete, kojima su ih hrvatski neprijatelji pokušali ocrniti i diskvalificirati, odjednom dragovoljno prihvaćaju onu koja je zbog svoje perfidnosti i daleko-sežnosti, možda i najpogubnija.

A ona nema nikakve veze s istinom. Štoviše, nekad je takva ideološka kleveta imala posve drugačiju boju: nije od viška dometnuti kako je i sâm A. Pavelić, budući PoglavlNIK NDH, nakon prvoprosinačkih demonstracija 1928. godine, reagirajući na režimsku propagandu da su pravaši (frankovci) ekstremno krilo komunističke ljevice, izjavio da neprijatelji hrvatstva različito i zlonamjerno etiketiraju pravaštvo, a ono se nalazi na "skrajnjoj nacionalističkoj ljevici".

Opužba za filokomunističku orijentaciju hrvatskog nacionalizma uvelike se naslanjala na Radićev put u Moskvu i ućlanjenje HRSS-a u Seljačku internacionalnu (1924.), a u ta je doba bila vrlo djelotvorna, skoro kao što je danas djelotvorna optužba za simpatije prema Hitleru i Rosenbergu. Jasno je da je broj komunističkih simpatizera u Hrvatskoj bio relativno mali i da je Europa zatvarala oči pred velikosrpskim nasiljem nad Hrvatima, Makedoncima, Crnogorcima i Albancima ne zbog Radićeva puta u Moskvu i tobožnjeg hrvatskog komunizma, nego zbog svojih interesa. Tek, hrvatske su joj gluposti pružale elegantan

izgovor i udobno zaklonište pred svakim pokušajem moraliziranja.

Ni danas nije bitno drugačije, samo što je mjesto komunizma u popisu smrtnih grijeha zauzela sklonost skrajnoj desnici. I dok je u demokratskom društvu prava desnica apsolutno neizbježna (bila ona jača ili slabija, vrlo utjecajna kao u Francuskoj ili posve marginalna kao u Hrvatskoj), pitanje je kome treba "desnica", tj. skupina koja se prikazuje desnom, a da s desnicom nema ništa...

Tko programira "desnicu"?

Različite raščlambe slabosti "desnice" pronalaze različite uzroke takvu stanju. Prvi se zadovoljavaju posve jednostavnim rješenjima: "desnica" je slaba jer je predvode ljudi koji su opterećeni (donedavno posve tabuiziranom) prošlošću, a uslijed vlastitih su stradanja u doba jugoslavenskog boljševizma previše frustrirani da bi shvatili kako se "šah politički igra glavom, a ne srcem" (Matoš). Po drugima su neuspjesi "desnice" odraz općega svjetskog trenda u kojem zasićenje

dugogodišnjom vladavinom konzervativaca ide naruku ljevičarenju, socijaldemokraciji i neokomunističkoj ljevici. Treći krivicu svaljuju na dirigitirane medije u kojima vodeću ulogu imaju dojučerašnji "kadrovi". Sve njih ujedinjuje strah od "desnice", koja je bučno najavila svojevrstnu termidorsku reakciju, beskompromisan obračun s onima koji su bilo kada, bilo gdje i na bilo koji način koketirali s jugoslavenstvom i komunizmom.

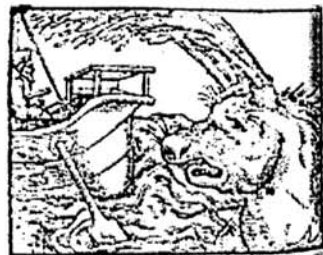
Ima, dakako, i onih koji su uvjereni kako je vlast sustavno poduzimala sve da rastoči "desne snage" i pogotovo "povijesne stranke" poput Hrvatske stranke prava i Hrvatske seljačke stranke, jer da su se one pojavile kao ozbiljan konkurent vladajućoj stranci, makar te stranke osim imena (i pretenzija na imovinu) imaju malo zajedničkoga s izvornim nositeljima njihova imena, što je donekle i razumljivo, s obzirom na posve drugačiji povijesni i politički kontekst.

I sama (nepravilno i zlonamjerno) optuživana za "simpatije za desnicu", pa čak i za toleriranje "neofašističkih

pojava", vladajuća stranka, prema ovoj interpretaciji, nakon što je na valu nacionalnog preporoda uspjela oduzeti znatan dio biračkog tijela koji bi tradicionalno pripao HSP-u ili HSS-u, na različite načine programira tzv. desnicu i potiče njezine ekstremističke, nerealne i često puta jedva shvatljive istupe, kako bi zadržala središnju poziciju i samim time udoban položaj unutar Hrvatske odnosno prostor za politički manevar na svjetskoj političkoj pozornici.

Ilustracije i instrumenti te manipulacije brojni su: "rimski pozdrav", nekritično i neznanstveno glorificiranje ustaštva, kojemu se baš na taj način hoće pridodati ono čega izvorno nije imalo - ideološke bliskosti s fašizmom (a time se, nota bene, sprječava objektivna valorizacija tog pokreta i njegova državopravnoga postignuća, Nezavisne Države Hrvatske), sumanuto pozivanje na "polaganje ustaške prisege" i obnovu Ustaškog pokreta, sirove protusrpske i antisemitske parole itd.

Zar treba uopće spominjati da je starčevićanstvo apsolutna negacija svake

protuslobodarske misli, svake rasne ili vjerske nesnošljivosti, da starčevićanstvo nije šovinizam nego nacionalizam isključivo obrambenog tipa.

I baš zbog toga je shvatljivo da su, unatoč svomu verbalnom pozivanju na Starčevića, neki relevantni politički krugovi svjesni političke i moralne eksplozivnosti starčevićanstva, pa ga - što je samo naizgled paradoksalno - i danas doživljuju većom opasnošću od internacionalističkih i "europskih" fraza i planova. To i jest, čini mi se, glavni razlog da je organizirano starčevićanstvo danas na nižim granama, negoli ikad prije...

HRVATSKI KNJIŽEVNI LIST

TROMJESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST I
KULTURU, KARLOVAC-ZAGREB
BROJ 12 (31), GODINA VI.
SIJEČANJ-LIPANJ 1997.
CIJENA: 10 KUNA